

Asia C-43/24 [Shipov]ⁱ

**Unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 98 artiklan 1 kohdan mukainen
ennakkoratkaisupyynnön tiivistelmä**

Jättämispäivä:

23.1.2024

Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin:

Varhoven kasatsionen sad (ylin tuomioistuin, Bulgaria)

Ennakkoratkaisupyynnön esittämistä koskevan päätöksen tekemispäivä:

18.1.2024

Kassaatiomenettelyn valittaja:

K. M. H.

Kassaatiomenettelyn vastapuoli:

Obshtina Stara Zagora

Pääasian kohde

Jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön sitovan tulkinnan yhteensopivuus unionin oikeuden kanssa, kun sillä suljetaan pois mahdollisuus muuttaa henkilön sukupuolta, jolla tarkoitetaan ainoastaan biologista sukupuolta, ja henkilön nimeä koskevia merkintöjä hänen väestörekisteriasiakirjoissaan, kun kyseinen henkilö ilmoittaa olevansa transsukupuolinen

Ennakkoratkaisupyynnön kohde ja oikeusperusta

Unionin oikeuden tulkinta – SEUT 267 artikla

ⁱ Tämän asian nimi on kuvitteellinen nimi. Se ei vastaa oikeudenkäynnin minkään asianosaisen todellista nimeä.

Ennakkoratkaisukysymykset

1. Ovatko Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 9 artiklassa ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) konsolidoidun toisinnon 8 ja 21 artiklassa tunnustetut ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 8 artiklassa vahvistetut unionin kansalaisten yhdenvertaisuuden ja vapaan liikkuvuuden periaatteet esteenä jäsenvaltion kansalliselle lainsäädännölle, jolla suljetaan pois mahdollisuus muuttaa sukupuolta, nimeä ja henkilötunnusta (EGN) koskevia merkintöjä väestörekisteriasiakirjoissa, kun hakija ilmoittaa olevansa transsukupuolinen?

2. Ovatko Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 9 artiklassa ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) konsolidoidun toisinnon 8 artiklassa ja 21 artiklassa tunnustetut unionin kansalaisten yhdenvertaisuuden ja vapaan liikkuvuuden periaatteet sekä SEUT 10 artiklaan sisältyvä sukupuoleen, rotuun, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän kieltä, jotka vahvistetaan Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 artiklassa ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen 8 artiklassa, sekä tehokkaita oikeussuojakeinoja koskeva periaate esteenä kansalliselle oikeuskäytännölle (tässä Varhoven kasatsionen sadin [ylin tuomioistuin] Obshto sabranie na grazhdanskata kolegian [siviilikamarien yleiskokous] tulkintaratkaisulle nro 2/2023), jonka mukaan Euroopan unionin jäsenvaltion alueella sovellettavassa objektiivisessa aineellisessa oikeudessa ei anneta mahdollisuutta muuttaa sukupuolta, nimeä ja henkilötunnusta väestörekisteriasiakirjoissa, kun hakija ilmoittaa olevansa transsukupuolinen, ja jossa hänet asetetaan siten eri asemaan kuin hän olisi toisessa jäsenvaltiossa, jonka oikeuskäytäntö on päinvastainen?

Onko sellainen kansallinen oikeuskäytäntö sallittu, jonka mukaan uskonnollisten arvojen ja moraalikäsitteiden vuoksi sukupuoli-identiteettiä ei ole mahdollista muuttaa, ellei se ole välttämätöntä lääketieteellisistä syistä tiettyjen – intersukupuolisten – henkilöiden tapauksessa?

Onko sellainen kansallinen oikeuskäytäntö sallittu, jonka mukaan uskonnollisten arvojen ja moraalikäsitteiden vuoksi sukupuolen muuttaminen on mahdollista vain tietyissä tapauksissa ja tietyille (intersukupuolisille) henkilöille lääketieteellisistä syistä mutta ei sellaisissa tapauksissa, joissa sukupuoli-identiteettiä muutetaan muista, toisenlaisista lääketieteellisistä syistä?

3. Sovelletaanko Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännössä (asioissa C-673/16 ja C-490/20 annetuissa tuomioissa) tunnustettua direktiivin 2004/38/EU ja SEUT 21 artiklan 1 kohdan soveltamiseen liittyvää Euroopan unionin jäsenvaltioiden velvollisuutta tunnustaa henkilöoikeudellinen asema, joka on toisessa jäsenvaltiossa vahvistettu tämän toisen jäsenvaltion oikeuden mukaisesti, myös sukupuolen osalta, joka on olennainen osa

väestörekisterimerkintää, ja edellyttääkö toisessa jäsenvaltiossa vahvistettu sukupuolen muuttaminen sitä, että tämä tieto merkitään Bulgarian tasavallan asiaa koskeviin rekistereihin, kun kyseisellä henkilöllä on myös Bulgarian kansalaisuus?

4. Kun otetaan huomioon perusoikeuskirjasta ja Euroopan ihmisoikeussopimuksesta johtuva oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskeva oikeus, sallitaanko Konstitutsionen sadin (perustuslakituomioistuin) antamaan tuomioon perustuva perustuslain sitova tulkinta, jonka mukaan käsite ”sukupuoli” on ymmärrettävä ainoastaan biologisessa merkityksessä; onko tämä tulkinta yhteensopiva unionin oikeuden vaatimusten kanssa ja voiko se merkitä oikeudellista estettä sukupuolen muuttamisen rekisteröinnille?

Unionin oikeussäännöt ja unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö, joihin asiassa viitataan

Euroopan unionista tehty sopimus (jäljempänä EUT), erityisesti 9 artikla

Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus (jäljempänä SEUT), erityisesti 8, 10, 21 ja 267 artikla

Euroopan unionin perusoikeuskirja (jäljempänä perusoikeuskirja), erityisesti sen 7 artikla

Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9.2.1976 annettu neuvoston direktiivi 76/207/ETY (jäljempänä direktiivi 76/207/ETY)

Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/38/EY (jäljempänä direktiivi 2004/238/EY)

Miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa 5.7.2006 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/54/EY (jäljempänä direktiivi 2006/54/EY)

Unionin tuomioistuimen tuomiot, joihin asiassa viitataan:

- tuomio Razzouk ja Beydoun v. komissio, 75/82 ja 117/82, EU:C:1984:116
- tuomio Defrenne, 149/77, EU:C:1978:130
- tuomio P v. S, C-13/94, EU:C:1996:170

- tuomio Grzelczyk, C-184/99, EU:C:2001:458
- tuomio Coman ym., C-673/16, EU:C:2018:385
- tuomio Stolichna obshtina, rayon ”Pancharevo”, C-490/20, EU:C:2021:1008

Kansainväliset oikeussäännöt, joihin asiassa viitataan

Yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus), erityisesti 8, 9 ja 14 artikla

Euroopan neuvoston ministerikomitean 31.3.2010 hyväksymä ministerikomitean suositus CM/Rec(2010)5 jäsenvaltioille toimista seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin perustuvan syrjinnän torjumiseksi

Euroopan neuvoston parlamentaarisen yleiskokouksen päätöslauselmat

- 2048 (2015) transsukupuolisten henkilöiden syrjinnästä Euroopassa, 22.4.2015.
- 1728 (2010) seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuva syrjintä, 29.4.2010.

Raportti henkilön seksuaaliseen suuntautumiseen ja sukupuoli-identiteettiin perustuvista syrjivistä laeista, käytännöistä ja väkivallasta (Discriminatory laws and practices and acts of violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity) (A/H[RC]/19/41), 17.11.2011

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, johon asiassa viitataan:

- tuomio 25.3.1992, B v. Ranska (valitus nro 13343/87)
- tuomio 9.7.2020, Y. T. v. Bulgaria (valitus nro 41701/16)
- tuomio 27.9.2022, P. H. v. Bulgaria (valitus nro 46509/20)

Kansalliset oikeussäännöt, joihin asiassa viitataan

Bulgarian tasavallan perustuslaki (Konstitutsia na Republika Bulgaria, jäljempänä perustuslaki), erityisesti 4, 6, 32 ja 57 §

Konstitutsionen sadin (perustuslakituomioistuin, Bulgaria) 26.10.2021 perustuslakia koskevassa asiassa nro 6/21 antama tuomio nro 15

Siviiliprosessikoodeksi (Grazhdanskoprotsesualen kodeks), 127, 146, 280, 288, 292, 293, 546, 547 ja 628–633 §

Rikoskoodeksi (Nakazatelen kodeks), 128 §

Väestörekisteristä annettu laki (Zakon za grazhdanskata registratsia, jäljempänä ZGR), erityisesti 1–5, 8, 9, 12–14, 19, 42, 45, 73–75, 83, 100 ja 101 §

Syrjinnältä suojelemisesta annettu laki (Zakon za zashtita ot diskriminatsia), erityisesti sen 1, 2, 4 ja 6 § sekä lisäsäännösten 1 §:n 1 ja 17 momentti

Henkilöasiakirjoista annettu laki (Zakon za balgarskite lichni dokumenti), 9 §

Oikeuslaitoksesta annettu laki (Zakon za sadebnata vlast), erityisesti 130 §

Yhteenveto tosiseikoista ja menettelystä

- 1 Väestörekisteristä annetun Bulgarian lain mukaan jokaiselle Bulgariassa syntyneelle lapselle on annettava tietyn ajan kuluessa syntymästä syntymätodistus, jonka on sisällettävä laissa luetellut tiedot, joita ovat erityisesti lapsen nimi, henkilötunnus, sukupuoli ja kansalaisuus (45 §). Vanhemmat valitsevat lapsen etunimen ja ilmoittavat sen kirjallisesti rekisterinpitäjälle syntymätodistusta annettaessa (12 §). Lain 19 §:n mukaan tuomioistuin antaa luvan etunimen, patronyymin tai sukunimen muuttamiselle asianomaisen henkilön kirjallisesta hakemuksesta, erityisesti jos se on tarpeen merkittävien olosuhteiden vuoksi. Kyseisen lain mukaan henkilöoikeudellista asemaa koskevien merkintöjen muuttaminen jo annetuissa väestörekisteriasiakirjoissa tapahtuu tuomioistuinmenettelyssä tai hallinnollisessa menettelyssä (73 §).
- 2 Näiden kahden viimeksi mainitun säännöksen perusteella K. M. H. haki Rayonen sad Stara Zagoralta (Stara Zagoran piirituomioistuin) tuomioistuinratkaisua sen vahvistamiseksi, että hän on naispuolinen, ja hänen sukupuoltaan ja nimeään koskevien merkintöjen muuttamiseksi hänen syntymätodistuksessaan.
- 3 K. M. H. syntyi 7.8.1990 Obshtina Stara Zagorassa (Stara Zagoran kunta) Bulgariassa. Kunnan hallintoviranomainen antoi K. M. H:lle 10.8.1990 syntymätodistuksen, johon hänet oli merkitty miespuoliseksi henkilöksi. Vaikka K. M. H:llä oli syntyessään miehen sukupuoliominaisuudet, hän on aina pitänyt itseään naisena ulkonäön, käyttäytymisen, kokemisen, tunne-elämän ja käytöksen suhteen. Edes varhaislapsuudessa hän ei ollut kiinnostunut leluista, joita pidettiin poikien leluina, ja murrosiässä hän alkoi tehdä naisten kampauksia, meikata, käyttää naisten vaatteita ja tehdä naisille tyypillisiä asioita. Hän on tuntenut seksuaalista vetoa miehiin nuoruudestaan lähtien. K. M. H. on käyttäytynyt kuin nainen, pukeutunut kuin nainen ja tuntenut itsensä naiseksi, mutta hän on kohdannut ymmärtämättömyyttä vanhempiensa ja muiden perheenjäsentensä taholta. K. M. H. on merkitty Ministerstvo na vatreshnite raboti Stara Zagoran (sisäministeriö, Stara Zagora, jäljempänä MVR) myöntämään henkilötodistukseen miespuoliseksi henkilöksi. Koska hänen ulkonäkönsä ja käyttäytymisensä eivät vastaa virallisissa henkilötodistuksissa olevia merkintöjä, hänen on vaikea löytää työtä. Hän asuu tällä hetkellä Italiassa, ja hänellä on vakituinen kumppani, joka huolehtii hänen toimeentulostaan. Hän on aloittanut hormonihoidon ja haluaa tehdä sukupuolenvaihdosleikkauksen, joka merkitsisi myös henkilöoikeudellisen

aseman muuttamista. Sukupuolen ja nimen muuttaminen auttaisi häntä selviytymään päivittäisistä hankaluuksista ja vaikeuksista, joita hän kohtaa työnsä haussa. K. M. H. katsoo, että hänen ihmisoikeuteensa kuuluu saada elää täyttää elämää sopuissa itsensä kanssa. Hänen halunsa vaihtaa sukupuoltaan on aito ja peruuttamaton.

- 4 Ensimmäisessä oikeusasteessa pyydettiin lausunnot bulgarialaiselta endokrinologian, aineenvaihduntasairauksien ja andrologian asiantuntijalta sekä italialaiselta psykologilta. Menettelyssä vahvistettiin asianomaisen henkilön toive saattaa loppuun kliininen ja terapeutinen prosessi naiseksi muuttamista varten. Hänellä diagnosoitiin sukupuoli-identiteetin dystrofia (häiriö) ja vahvistettiin olevan vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ihmissuhteissa. Lisäksi oikeudenkäynnin yhteydessä kaksi asiantuntijaa, psykiatri ja psykologi, laativat laajan oikeudellisen selvityksen, jossa vahvistetaan hakijan transsukupuolisuus. Hän haluaa, että hänet mielletään vastakkaiseen sukupuoleen kuuluvaksi, mutta tähän liittyy epämieluisuuden tunne hänen anatomisen sukupuolensa vuoksi. Lausunnossa todettiin, että lausunnon kohteena olevalla henkilöllä ei ole fyysistä tai psyykkistä sairautta. Hänellä on ainoastaan sukupuoli-identiteetin häiriö. Lausunnossa täsmennettiin, että transsukupuolisuus ei ole psyykinen sairaus. Se kehittyy alkion sukupuolikehityksen aikana kohdussa. Transsukupuoliset joutuvat elämään jatkuvassa epämieluisuudessa ja ristiriidassa sekä oman anatomiansa että yhteiskunnan kanssa.
- 5 Rayonen sad Stara Zagora hylkäsi 28.2.2018 antamallaan ratkaisulla K. M. H:n hakemuksen perusteettomana. Hakija on transsukupuolinen, mutta Bulgarian lainsäädännössä ei ole oikeusperustaa hakemuksen hyväksymiselle. Bulgarian lainsäädännöstä puuttuvat säännökset, kriteerit ja edellytykset, joiden perusteella transsukupuolisten henkilöiden hakemus sukupuolimerkinnän muuttamiseksi syntymätodistukseen voitaisiin hyväksyä. Laissa säädetään menettelystä jo annetuissa väestörekisteriasiakirjoissa olevien henkilöoikeudellista asemaa koskevien tietojen muuttamiseksi, mutta siinä ei säädetä menettelystä niiden tosiseikkojen muuttamiseksi, joiden perusteella tiedot on rekisteröity. Bulgarian lainsäädännön mukaan ei ole objektiivisesti mahdollista määrittää sukupuolta muuten kuin ensisijaisten sukupuoliominaisuuksien perusteella ja erityisesti psykologisen sukupuolen perusteella, joka tarkoittaa tunnetta tiettyyn sukupuoleen kuulumisesta. Käsitteelle ”transsukupuolisuus” ei ole oikeudellista määritelmää. Bulgarian aineellisessa oikeudessa ja prosessioikeudessa olevia aukkoja ei voida täyttää soveltamalla suoraan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, vaikka se on osa kansallista lainsäädäntöä.
- 6 K. M. H. valitti ratkaisusta Okrazhen sad Stara Zagoraan (Stara Zagoran maakunnallinen tuomioistuin), joka vahvisti ensimmäisen oikeusasteen tuomion 15.6.2018. Toisen asteen tuomioistuin totesi, että väestörekisterimerkintä sisältää kaikki ne tiedot, jotka erottavat henkilön muista henkilöistä yhteiskunnassa ja perheessä subjektiivisten oikeuksien haltijana. Nämä tiedot, mukaan lukien asianomaisen henkilön nimi ja sukupuoli, sisällytetään väestörekisteriin ja asukasrekistereihin. Luonnollisen henkilön sukupuoli määräytyy syntymän

yhteydessä ensisijaisten sukupuoliominaisuuksien perusteella. Bulgarian lainsäädännön mukaan ”sukupuolella” tarkoitetaan ”biologista” eikä ”psykologista” sukupuolta, eikä sukupuolen muuttamisen edellytyksistä ei ole säädetty laissa. Siksi sukupuolen muuttamista ei voida sallia, ellei se ole välttämätöntä fyysisen muutoksen vuoksi. Väestörekisteristä annetun lain säännökset ovat täysin yksiselitteisiä eivätkä mahdollista muunlaista tulkintaa. Näissä olosuhteissa ei ollut perusteita antaa lupaa hakijan syntymätodistukseen merkittyjen henkilöoikeudellista asemaa koskevien tietojen muuttamiselle.

- 7 K. M. H. teki toisen asteen tuomioistuimen antamasta ratkaisusta kassaatiovalituksen. Varhoven kasatsionen sad (ylin tuomioistuin, jäljempänä VKS) otti kassaatiovalituksen tutkittavaksi seuraavien kysymysten osalta: (i) Rikotaanko Bulgarian oikeutta, jos tuomioistuin, jonka käsiteltäväksi asia on saatettu, kieltäytyy antamasta lupaa transsukupuolisuuden vuoksi haetulle syntymätodistuksen ”sukupuolta” koskevan, henkilöoikeudelliseen asemaan liittyvän tiedon muuttamiselle sillä perusteella, että siitä ei ole säädetty laissa? (ii) Edellyttääkö henkilön alun perin rekisteröidyn sukupuolen oikeudellista muuttamista koskevan hakemuksen hyväksyminen, että henkilölle on tehty aiemmin ulkoisia sukupuoliominaisuuksia koskeva kirurginen toimenpide? VKS katsoi 28.6.2019 antamassaan tuomiossa, että transseksuaaleja ei voida velvoittaa tekemään vastoin heidän tahtoaan kirurgista toimenpidettä vartalonsa muuttamiseksi edellytyksenä sukupuolimerkinnän muuttamiselle. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan transsukupuolisten mahdollisuus vaihtaa sukupuoltaan kuuluu yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamista koskevan oikeuden piiriin. Tämä edellyttää, että valtio varmistaa näiden oikeuksien kunnioittamisen ja estää perusteettoman puuttumisen näiden oikeuksien käyttämiseen, koska sukupuolen, nimen, sukupuolisen suuntautumisen ja sukupuolielämän määrittäminen kuuluu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa vahvistettuun oikeuteen nauttia yksityiselämän kunnioitusta. Vaikka kansallisessa lainsäädännössä ei ole asiaa koskevia säännöksiä, yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamisen periaate edellyttää, että tuomioistuin tutkii jokaisessa yksittäistapauksessa sukupuolenvaihdoksen aineellisten edellytysten täyttymistä, joka on edellytyksenä syntymätodistukseen merkittyjen ”sukupuolta” koskevien henkilöoikeudelliseen asemaan liittyvien tietojen oikeudelliselle muuttamiselle, jotta voidaan luoda tarvittava asianmukainen tasapaino yleisen edun ja yksilön edun välille. VKS palautti asian toisen asteen tuomioistuimeen uudelleen käsittelyä varten ja ohjeisti hankkimaan uusia todisteita.

- 8 Asiaa uudelleen tutkiessaan Okrazhen sad Stara Zagora noudatti VKS:n sitovia ohjeita. Toisen asteen tuomioistuin vahvisti kuitenkin 21.11.2019 ensimmäisen asteen tuomioistuimen alkuperäisen päätöksen, jonka mukaan vastasyntyneen henkilön sukupuoli määräytyy syntymähetkellä hänen ensisijaisten sukupuoliominaisuuksiensa eli biologisen sukupuolensa perusteella. Käsiteltävässä asiassa henkilöä koskevan yksilöivän ominaisuuden ”sukupuoli” muuttamista haetaan, koska henkilö itse kokee kuuluvansa naissukupuoleen. Toisen asteen tuomioistuin totesi, että sukupuoli on kuitenkin biologinen eikä sosiaalinen luokka, minkä vuoksi se ei riipu henkilökohtaisesta päätöksestä vaan

anatomyasta ja fysiologiasta. Se toisti näkemyksensä siitä, että Bulgarian väestörekisteristä annetussa laissa ei säädetä menettelystä, jolla syntymätodistukseen voidaan merkitä toinen, uusi ja eri sukupuoli, mukaan lukien niin sanottu psyykinen sukupuoli. Sukupuolen muuttaminen tässä menettelyssä on mahdollista vain fyysisen muutoksen jälkeen. Fysiologisesti henkilö on selvästi ja yksiselitteisesti miespuolinen, vaikka hän kokee sisäisesti kuuluvansa vastakkaiseen sukupuoleen. Näistä syistä vahvistettiin, että hakemus syntymätodistuksen sukupuolta ja nimeä koskevien tietojen muuttamiseksi on perusteeton.

- 9 Hakija on tehnyt tästä toisen asteen tuomioistuimen ratkaisusta kassaatiovalituksen. VKS havaitsi oikeuskäytännössä ristiriitaisuuksia, keskeytti asian käsittelyn ja ehdotti VKS:n siviilikamarien yleiskokoukselle (jäljempänä OSGK) tulkintaratkaisun antamista. Tämän johdosta 20.2.2023 annettiin tulkintaratkaisu nro 2/2020. Tämän jälkeen VKS aloitti asian käsittelyn uudelleen ja otti Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntöön (erityisesti tuomioon P v. S, C-13/94, EU:C:1996:170) liittyvien ristiriitaisuuksien vuoksi kassaatiovalituksen tutkittavaksi seuraavien oikeudellisten kysymysten osalta: (a) Onko luonnollisilla henkilöillä oikeus määrittää oma identiteettinsä, mukaan lukien tiettyyn sukupuoleen kuuluminen? (b) Onko se, että tuomioistuin kieltäytyy määräämästä, että hakijan sukupuoli, nimi ja henkilötunnus on muutettava väestörekisteriasiakirjoihin, kun hän ilmoittaa olevansa transsukupuolinen, eriarvoista kohtelua?

Yhteenveto ennakkoratkaisupyynnön perusteluista

- 10 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tärkein syy ennakkoratkaisupyynnön esittämiseksi on mahdollinen ristiriita tuomioistuinta sitovan kansallisen oikeuskäytännön ja unionin oikeuden välillä.
- 11 Ensinnäkin on huomattava, että Bulgarian Konstitutsionen sad (perustuslakituomioistuin) esittää sitovan tulkinnan Bulgarian perustuslaissa käytetystä käsitteestä ”sukupuoli” (26.10.2021 annettu tuomio nro 15). Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että kyseinen käsite on ymmärrettävä Bulgarian perustuslaissa tarkoitettussa merkityksessä, eli ainoastaan sen biologisessa merkityksessä. Kysymys ei koske sitä, tunnustetaanko henkilön oikeus määrittää sukupuolensa jollain tavalla, vaan ”ainoastaan valtion velvollisuutta kunnioittaa henkilön itsemääräämisoikeutta siltä osin kuin kyse on muusta kuin biologisesta sukupuolesta”. Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan on tutkittava, onko yhteensopivuus unionin oikeuden vaatimusten kanssa turvattu, jos tätä perustuslain sitovaa tulkintaa noudatetaan kaikilta osin, ja muodostaako tämä tulkinta oikeudellisen esteen sukupuolen muuttamisen rekisteröinnille.
- 12 ZSV:n 130 §:n 2 momentin mukaan tulkintaratkaisut sitovat oikeus- ja hallintoviranomaisia, paikallisia itsehallintoviranomaisia ja kaikkia

hallintosäädöksiä antavia viranomaisia. Tältä osin on otettava huomioon myös se erityinen seikka, johon ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin kiinnittää huomiota edellä 7 kohdassa mainitun VKS:n OSGK:n 20.2.2023 antaman tulkintaratkaisun nro 2/2020 osalta. Kyseisessä ratkaisussa todetaan, että Bulgarian sovellettavan objektiivisen aineellisen oikeuden mukaan tuomioistuimella ei ole mahdollisuutta antaa väestörekisteristä annetun lain mukaisessa menettelyssä lupaa muuttaa sukupuolta, nimeä ja tunnistenumeroa koskevia tietoja sellaisen hakijan väestörekisteriasiakirjoihin, joka ilmoittaa olevansa transsukupuolinen. Bulgarian oikeusjärjestelmässä käsite ”sukupuoli” ymmärretään ainoastaan biologisessa merkityksessä, eikä tuomioistuin voi antaa lupaa muuttaa transseksuaalin sukupuolta koskevia väestörekisteriasiakirjojen merkintöjä. On katsottava, että perustuslakituomioistuimen tuomion huomiotta jättäminen merkitsee perustuslain rikkomista, koska se vaikuttaa perustuslain ja kansallisten lakien määrittämän oikeusvaltion perusperiaatteisiin. Unionin oikeudessa ei edellytetä tästä kysymyksestä toisenlaista päätelmää, koska henkilöoikeudellista asemaa koskevat säännöt kuuluvat jäsenvaltioiden toimivaltaan, toisin sanoen niiden poliittisille ja valtiosääntöoikeudellisille rakenteille ominainen kansallinen identiteetti otetaan huomioon. Euroopan unionin tuomioistuin jättää tuomioissaan unionin jäsenvaltioille itsemääräämisoikeuden, kun kyse on henkilöoikeudellista asemaa ja avioliittoa koskevien kysymysten sääntelemisestä. Nyt käsiteltävässä asiassa ylivoimainen yleinen etu ohittaa transsukupuolisten hakijoiden intressin, joka liittyy sen sallimiseen, että heidän sukupuolensa muutetaan väestörekisterimerkinnöissä. Kun kyse on hakijasta, joka ilmoittaa olevansa transsukupuolinen, annettujen väestörekisteriasiakirjojen tietojen muuttaminen vaikuttaa muiden henkilöiden, myös alaikäisten ja vajaavalttaisten henkilöiden (hakijan lapset) sekä hänen puolisonsa, siviilioikeudelliseen asemaan. Tämä johtaisi siihen, että henkilön polveutumista ei määritettäisi kahden eri sukupuolta olevan henkilön (äiti ja isä) perusteella vaan samaa sukupuolta olevien henkilöiden perusteella, mikä ei ole sallittua Bulgarian tasavallan voimassa olevan lainsäädännön mukaan. Ylivoimainen yleinen etu voidaan johtaa maassa sovellettavan aineellisen oikeuden tarkastelusta. Väestörekisteristä annetussa laissa tai missään muussakaan laissa ei säädetä, miten hakijan, joka ilmoittaa olevansa transsukupuolinen, nimen ja henkilötunnuksen muuttaminen vaikuttaa hakijan lapsen väestörekisteriasiakirjoihin, erityisesti polveutumiseen, joka on merkitty syntymätodistukseen, jossa hakija on nimetty isäksi tai äidiksi. Muutos vaikuttaa toisen henkilön henkilöoikeudelliseen asemaan ilman, että tehdyn muutoksen lapselle koituvia seurauksia olisi nimenomaisesti säännelty. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei ole todennut, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa asetettaisiin aineellisia edellytyksiä transsukupuolisen henkilön oikeudelle vaatia yleissopimuksen osapuolena olevan valtion kansallista tuomioistuinta hyväksymään sukupuolen muuttaminen annetuissa väestörekisteriasiakirjoissa, eikä se ole todennut, että tällainen valtion positiivisten velvoitteiden täyttämättä jättäminen merkitsisi rikkomista.

- 13 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin löytää yhtäläisyyksiä myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön kanssa ja muistuttaa, että 9.7.2020

antamassaan tuomiossa Y. T. v. Bulgaria (valitus nro 41701/16) ja 27.9.2022 antamassaan tuomiossa P. H. v. Bulgaria (valitus nro 46509/20) Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi Bulgarian rikkoneen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaa, koska valtio ei ollut saavuttanut asianmukaista tasapainoa yleisen edun ja hakijoiden henkilöoikeudellisen aseman muuttamista koskevan henkilökohtaisen edun välillä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin perusteli kyseisiä ratkaisuja sillä, että vaikka kansalliset tuomioistuimet olivat todenneet, että ilmoitettu sukupuoli ei vastannut hakijoiden biologista sukupuolta, ja kieltäytyneet hyväksymästä henkilöasiakirjojen muuttamista, koska se ei ollut yleisen edun mukaista, ne eivät olleet perustelleet yleisen edun konkreettista luonnetta suhteessa hakijoiden oikeuteen saada sukupuoli-identiteettinsä tunnustetuksi.

- 14 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin toteaa oikeuskäytännöstä, johon asiassa viitataan, että oikeus yksityis- ja perhe-elämän kunnioittamiseen sisältää tosiasiasa transsukupuolisuuden mahdollisuuden muuttaa sukupuoltaan ja että tämä edellyttää, että valtio varmistaa näiden oikeuksien kunnioittamisen ja estää perusteettoman puuttumisen niiden käyttämiseen. Koska Euroopan ihmisoikeussopimuksen määräyksiä sovelletaan perustuslain nojalla suoraan ja ne ovat ensisijaisia Bulgarian kansalliseen lainsäädäntöön nähden, kansalaiset voivat vedota niihin kansallisissa tuomioistuimissa, vaikka yksityiskohtaista kansallista lainsäädäntöä ei olisikaan.
- 15 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo tältä osin, että Bulgariassa sovellettavassa objektiivisessa aineellisessa oikeudessa, joka kattaa sekä unionin oikeuden että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön, ei kielletä muuttamista sukupuolta, nimeä ja henkilötunnusta koskevia tietoja väestörekisteriasiakirjoissa, kun hakija ilmoittaa olevansa transsukupuolinen. Herää kysymys, otetaanko tulkintaratkaisulla käyttöön kansallinen oikeuskäytäntö, jolla transsukupuolisia henkilöitä kohdellaan epäsuotuisammin kuin intersukupuolisia henkilöitä tai muita henkilöitä, joiden sukupuolta on muutettava oikeudellisesti lääketieteellisistä syistä.
- 16 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin huomauttaa, että transsukupuoliset henkilöt, joilla on Bulgarian kansalaisuus, ovat jo ennen tulkintaratkaisun nro 2/2023 hyväksymistä muuttaneet sukupuoltaan tuomioistuinteitse myös ilman, että heille olisi tehty kirurgista toimenpidettä tai annettu hormonihoitoa. Henkilöiden oikeus muuttaa sukupuoltaan väestörekisteriasiakirjoissa on jo tunnustettu useissa lainsäädännön nojalla annetuissa Bulgarian tuomioistuinten antamissa lainvoimaisissa tuomioissa. Siksi on selvítettävä, eikö liitteenä olevan tulkintaratkaisun huomioon ottaminen johda syrjintään ja oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan oikeuden loukkaamiseen (koska tulkintaratkaisulla käytännössä kielletään transseksuaalien juridisen sukupuolen muuttaminen tulevaisuudessa).
- 17 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tällainen erilainen oikeuskäytäntö samassa tai samankaltaisessa tilanteessa olevien henkilöiden

kesken merkitsee eriarvoista kohtelua, joka luo epävarmuutta ja epäselvyyttä asianomaisten henkilöoikeudellisesta asemasta ja vaikuttaa heidän oikeuteensa elää sen sukupuolen mukaisesti, johon he ovat itse katsovat kuuluvansa. Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin muistuttaa myös, että yhdenvertaisen kohtelun periaatteen mukaan ”samassa tilanteessa olevia henkilöitä on kohdeltava oikeudellisesti samalla tavalla”.

- 18 Ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että sukupuolenvaihdos on prosessi, jossa olisi edettävä yksinkertaisesta ja peruttavissa olevasta (terveydelle ja elämälle riskittömästä) monimutkaisempaan ja peruuttamattomaan (riski terveydelle ja elämälle). Tämän logiikan mukaan ensin on muutettava nimi ja henkilötunnus, joiden muuttaminen on peruttavissa, ja myöhemmin transsukupuolinen henkilö voi, jos se on hänen nimenomaisen toiveensa ja vapaan tahtonsa mukaista, harkita peruuttamattomia kirurgisia tai muita toimenpiteitä fyysisen sukupuolen muuttamiseksi. Transsukupuolisen henkilön edun mukaista on, ettei häntä pakoteta riskialttiisiin biologisiin hoitoihin ja peruuttamattomiin kirurgisiin toimenpiteisiin edellytyksenä mahdollisuudelle muuttaa sukupuoltaan henkilöoikeudellisen aseman osalta.
- 19 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan tässä yhteydessä olisi tulkittava myös kysymystä siitä, eikö syntymätodistuksen tietojen oikeudellista muuttamista koskeva kiello ole SEUT 8 ja 21 artiklassa tunnustettujen ja perusoikeuskirjan 7 artiklassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa vahvistettujen unionin kansalaisten yhdenvertaisuuden ja vapaan liikkuvuuden periaatteiden vastainen, koska asianomaiset henkilöt eivät voi todistaa henkilöllisyyttään henkilöasiakirjoillaan, joihin heidät on merkitty vastakkaista sukupuolta oleviksi henkilöiksi.
- 20 Tältä osin ja koska sukupuoli on henkilöoikeudelliseen asemaan liittyvä seikka, ennakkoratkaisua pyytävä tuomioistuin katsoo, että unionin tuomioistuimen on tutkittava, velvoittaako unionin oikeus Bulgarian tuomioistuimen vahvistamaan toisessa jäsenvaltiossa suoritettuna Bulgarian kansalaisen sukupuolen muutoksen määräämällä, että se merkitään asiaa koskeviin rekistereihin. Päinvastainen ratkaisu johtaisi siihen, että samalla henkilöllä voitaisiin rekisteröidä eri sukupuoli eri jäsenvaltioissa.
- 21 Ennakkoratkaisua pyytävän tuomioistuimen mukaan epäselvyys tämän riita-asian ratkaisun kannalta merkityksellisten kysymysten osalta voidaan poistaa vain ennakkoratkaisukysymyksissä mainittujen unionin oikeussääntöjen sitovalla tulkinnalla, joka kuuluu Euroopan unionin tuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan.